

אבל מדבעל — לא אכלה. (2)

כי אם יכולה היא לאכול אף מבעלה, הרי היא איננה עניה, ואין לה זכות לאכול מלקט שכחה ופאה.

אלמא, בעל — בכלל "בריות" הוא.

ומשמעות הנדר היא שלא תיהנה משום בריה ואף מבעלה.

ונמצא שדברי המשנה ברישא ובסיפא סותרים.

ומתצינן:

אמר עילא: לעולם בעל, לאו בכלל בריות הוא.

וכך הוא ביאור דברי המשנה: ישנם שתי סיבות לכך שאין הנדר הזה נחשב נדר ענוי נפש.

האחד, משום שבעלה יכול לפרנסה.

ועוד, אפילו אם בעלה עני ואינו יכול לפרנסה, בכל זאת אין יכול להפר, מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה.

רבא אמר: לעולם, בעל — בכלל בריות הוא.

וכך הוא ביאור דברי המשנה:

הסיפא היא המשך והסבר לדברי הרישא, ומה טעם של הרישא — קאמר התנא בסיפא.

מה טעם אין יכול להפר? — מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה. ולכן אין זה נדר ענוי נפש, ולא משום שיכולה להנות מבעלה, כיון שמשמעות הנדר הוא שלא תיהנה אף מבעלה.

רב נחמן אמר: לעולם, בעל לאו בכלל בריות הוא.

והכי קתני בסיפא: אם נתגרשה, שאז אף בעלה חוזר להיות נכלל בכלל שאר הבריות, ואסור לה ליהנות ממנו, יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה.

איתיביה רבא לרב נחמן:

וכי בעל לאו בכלל בריות הוא?

והתנן: נטולה אני מן היהודים — אם אסרה על עצמה תשמיש המיטה מכל היהודים, (3) יפר הבעל את חלקו, ותהא משמשתו, ותהא נטולה מן שאר היהודים. כיון שההפרה של הבעל אינה חלה אלא על מה שאסרה עצמה עליו, אבל כמה שאסרה עצמה מאחרים, אינו יכול להפר.

ואי אמרת, בעל לאו בכלל בריות הוא, מדוע

2. ויש להקשות, הרי הלקט שכחה ופאה שהיא לוקטת שייך לבעלה, ונמצא שהיא נהנית מבעלה. וצריך לומר שבאופן זה לא תקנו רבנן שמציאתה לבעלה, וכמו כן אפשר לומר שכיון שהבעל עשיר אז אין לו יכולת זכיה בלקט שכחה ופאה ואינו זוכה בוה. [קרן אורה]

3. התוספות (צ ב) מקשים, איך היא יכולה לאסור את עצמה על כל היהודים? הלא היא אסורה עליהם כבר באיסור אשת איש ואין איסור חל על איסור? ומתצינן התוספות שזהו איסור כולל, כיון שכללה את הבעל בתוך כולם, והבעל הרי הוא

צריך הבעל להפר את חלקו? הלא חלקו לא נאסר כלל! (4)

ומתצינן: לעולם בעל, לאו בכלל בריות הוא. ושאיני הכא, דמוכחא מלתא דעל היתרא קאסרה נפשה.

שבאופן זה, שאסרה את עצמה מתשמיש המיטה, מוכח שהתכוונה אף לבעלה. כיון שעל אחרים הרי היא אסורה בלאו הכי.

שנינו במשנה: יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה:

ולא קתני במשנה ובמעשר עני.

ומשמע, שהמודרת הנאה מהבריות, אינה יכולה ליהנות ממעשר עני.

ומקשינן:

והתניא בברייתא: ובמעשר עני — שיכולה היא אף ליהנות ממעשר עני, ונמצא שיש סתירה בין דברי המשנה לדברי הברייתא.

ומתצינן:

אמר רב יוסף: לא קשיא.

הא רבי אליעזר, הא רבנן.

דתנן: בי אליעזר אומר, אין אדם צריך לקרות שם [להחיל חלות שם מעשר על עשירית מהפירות] על מעשר עני, של דמאי.

[בשם "דמאי" נקראים פירות של עמי הארץ, שגזרו חכמים להפריש מהם מעשרות, על אף שרוב עמי הארצות מעשרים את פירותיהם, כיון שחשודים הם שאינם נזהרים להפריש מעשרות].

וסבר רבי אליעזר, שהיות ודמאי הוא רק גזירת חכמים מחמת חשש ספק טבל, וגם אם יפריש את המעשר עני הוא לא יהיה חייב ליתנו לעניים, היות שספק ממון לקולא, לכן, לדעתו, אין צורך אפילו לקרוא שם על מעשר עני כלל.

וחכמים אומרים: קורא שם [מחיל חלות שם ב-ת9 של מעשר עני על עשירית מפירות הדמאי], ואין צריך להפריש את המעשר הצידה בפועל, אלא משאירו במקומו, ומשתמש בו לעצמו, כיון שספק ממון לקולא.

והסבר המחלוקת הוא:

והר"ן מסביר גרסה זו, שהגמרא מקשה כך: אם נאמר שבעל הרי הוא בכלל בריות, אפשר לפרש שהאשה התכוונה לאסור על עצמה הנאת תשמיש מכל היהודים, כיון שאף בעלה בכלל זה. אבל אם נאמר שבעל לאו בכלל בריות, אי אפשר לפרש שהיא אסרה על עצמה הנאת תשמיש, כיון שאם אין בעלה בכלל הנדר הרי לא אמרה כלום בנדרה, שהרי בלאו הכי היא אסורה על כולם, ועל כן מוכרחים לפרש שכונתה היא לאסור על עצמה את כל ההנאות מהיהודים. ואם כן, הרי זה נדרי ענוי נפש, ויכול

מותר לה, ואיסור כולל חל על איסור אחר. אך הקשו על זה התוספות, שהרי הגמרא אמרה בתחילת הפרק שכוליה פרקין רבי יוסי היא, ואם כן הרי רבי יוסי סובר שאין איסור חל על איסור אפילו כאשר האיסור הוא איסור כולל.

4. זוהי גירסה ראשונה בר"ן. וכך נראה שהיא גם גירסת הרא"ש והתוספות,

ובנוסחאות הגמרא מובא כך: ואי אמרת בעל לאו בכלל ביות נדרי ענוי נפש הן ויפר לה לעולם.